

“ TA'LIM MUASSASASINI BOSHQARISHDA ZAMONAVIY USULLARI”

Nordik universiteti I bosqich magistranti

Qodirova Dilafro'z Nosirjonovna

E- mail : dilafrozqodirov@gmail.com

Annotatsiya: *Maqola maktabgacha ta'lim tizimini boshqarish sohasidagi zamonaviy pedagogika fanining yutuqlarini tahlil qilishga bag'ishlangan. Maqolada ta'limni boshqarishni tashkil etishning zamonaviy usullari va yondashuvlari haqida umumiy ma'lumot berilgan.*

Kalit so'zlar: *boshqaruv, ta'lim, ta'lim muassasalari, ta'lim tizimini boshqarish.*

Ta'lim dasturi maktablar - bu ta'lim mazmunining o'ziga xos xususiyatlari va pedagogik jarayonni tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlarini tavsiflovchi ta'lim muassasasining me'yoriy-ma'muriy hujjati dasturda muayyan sharoitlarni hisobga olgan holda ta'lim muassasasi o'quv jarayonini tashkil etishning o'ziga xos modelini qanday yaratishi ko'rsatilishi kerak. Shu sababli, ta'lim dasturi ma'lum bir ta'lim muassasasining pedagogik jarayoni ishtirokchilarining ehtiyojlari va imkoniyatlarini aks ettiradigan mutlaqo individual bo'lishi kerak.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyev rahbarligida 2017 yil 16 avgust kuni bo'lib o'tgan yig'ilishda maktabgacha ta'lim tizimini tarkibiy jihatdan tubdan isloh qilish, mazkur muassasalarga bolalarni to'la qamrab olish bo'yicha muhim vazifalar qo'yildi. Bu boradagi tahlillar natijasida qisqa vaqtda qator yirik hujjatlar O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 9 sentabrdagi “Maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PQ-3261-sonli Qarori, 30 sentabrdagi “Maktabgacha ta'lim tizimi boshqaruvini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PF-5198- sonli Farmoni hamda “O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi - faoliyatini tashkil etish to'g'risida”gi PQ-3305-sonli Qarori qabul qilindi.

Hozirgi vaqtda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, tizim orqali davlat tomonidan maqsadli ravishda amalga oshiriladigan innovatsion jarayonlarni qo'llash, ta'limning barcha bosqichlarida zamonaviy ta'lim texnologiyalarini joriy etish va boshqaruv faoliyatidagi o'zgarishlarni talab qiladi. Ta'lim dasturining tuzilishi quyidagi tarkibiy qismlar bilan belgilanadi:

- 1) professor-o'qituvchilar jamoasi faoliyati samaradorligini tahlil qilish;
- 2) ta'lim jarayonining ustuvor yo'nalishlari, uning maqsad va vazifalari;
- 3) maktab o'quv dasturining asoslari;
- 4) o'quv rejasining o'zgaruvchan (maktab) tarkibiy qismida ularni ta'minlaydigan o'quv fanlari va dasturlari ro'yxati;
- 5) qo'shimcha ta'lim dasturlari to'plami;
- 6) o'quv dasturining o'zgaruvchan qismini o'quv-uslubiy jihatdan ta'minlash;

7) o'quv jarayonini (ta'lim va tarbiya) tashkil etish xususiyatlarining tavsifi;

8) pedagogik monitoring orqali dasturlarning bajarilishini boshqarish.

Rivojlanayotgan maktabga o'qitishning yangi texnologiyalarini ijodiy tadbiq etuvchi, o'z kasbiy faoliyatida izchil yuqori natijalarga erishadigan bilimli mutaxassislar kerak. O'qituvchining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish ongli, maqsadli faoliyat natijasida uning muhim fazilatlarini o'zgartirishni nazarda tutadi, bu esa faoliyat samaradorligini oshirishni ta'minlaydi.

Metodik talablar pedagogik dasturiy vositalar asosida o'qitishga mo'ljallangan o'quv fanining o'ziga xos xususiyatlarini, uning qonuniyatlarini, izlanish metodlari, axborotga ishlov berishning zamonaviy usullarini joriy qilish imkoniyatlarini hisobga olishni ko'zda tutadi. Internet resurslaridan ta'lim jarayonida foydalanish O'quv jarayonlarida Web-saytlardan foydalanishning ko'pgina yutuqlari mavjud. Shu bois bunday saytlarni yaratish va mazmunan yangilab boorish oliy ta'lim muassasasi faoliyatida muhim ahamiyat kasb etadi. Shunday ekan o'quv muassasalari uchun bag'ishlangan saytlarni yaratish har bir ta'lim muassasasi oldida turgan birlamchi vazifalar qatoriga kiradi. Bunday saytlarni yaratish uni o'rganish mobaynida internet tizimi bilan bog'liq omillarni hisobga olish lozim. Bunday omillar sifatida quyidagilarni ko'rsatish mumkin:

- dunyo bo'yicha internet xizmati imkoniyatlarining kengligi;
- web-saytlar xizmatidan foydalanishning oddiyligi;
- web-texnologiyalarni tarqatishdagi qulaylik;
- real vaqt masshtabida axborotlarga bo'lgan talablar;
- muassasa va xususiy shaxslarning o'zlari to'g'risidagi axborotlarni internetga joylashtirishga intilishi;

• tarmoq ma'lumotlar bazasida global mashstabdagi ixtiyoriy ma'lumotlarni to'plash.
[Toxtaxodjayeva, 2010].

Boshqaruv faoliyatini axborot bilan ta'minlash, mavjud ma'lumotlarni tahlil qilish, boshqaruv qarorlarini bashorat qilish va qabul qilish, boshqaruv faoliyatini rejalashtirish va boshqaruv qarorlarini amalga oshirishdir. Ta'limda boshqaruvga doir mummolarning vujudga kelishining asosiy sabablaridan biri, boshqaruv tizimi bilan qolib ketish bu eng asosiy va katta muammolardan biri hisoblanadi. Yuqoridagi muammolarni bartaraf etish uchun dastlab boshqarish sohasida malaka oshirish yoki kadrlarni qayta tayyorlashdan o'tkazish kerak.

Xususan bugungi zamon talablariga ko'ra ta'lim muassasasini boshqarish aslida murakkab jarayon hisoblanadi. Muammolarni yechimini quyidaga fikrlar bilan yechish mumkin:

- Boshqaruvning tarkibiy qismlari, maqsad va vazifalarini tog'ri tanlash;
- Bugungi kunga qadar erishilgan yutuqlarni o'rganib chiqish va tahlil qilish;
- Kelgusida qilinadigan ishlarni rejalashtirish;
- Ta'lim va tarbiya darajasini oshirishning zamonaviy usullarini tashkil qilish;
- Jamiyatimizda tubdan isloh qilingan ta'lim tizimini yaratish;

Insonning har qanday faoliyatining yo'nalishini, xarakterini uning ko'zlagan maqsadi belgilaydi. Ta'limi tizimiga ilg'or xorijiy tajribani, o'quv-tarbiya jarayoniga zamonaviy pedagogik texnologiyalarni, shu jumladan ta'lim berishning innovatsion usullarini joriy etish, o'quv va o'quv-uslubiy adabiyotlarning yangi avlodini yaratish, fundamental va amaliy ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirish zarur.

Ta'limi muassasalarini boshqarish tizimiga zamonaviy axborotkommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish, shaffof va samarali jamoatchilik nazoratiga erishish, shu jumladan barcha muassasalarning telekommunikatsiya tarmoqlariga ulanishini ta'minlash, barcha foydalanishi mumkin bo'lgan ma'lumotlar manbasini yaratish kerak. Bunda bizning fikrimizcha, maktab-internatlarning hududiy tizimini boshqarishda to'liq siklni tashkil etuvchi quyidagi bosqichlar mavjud bo'lishi kerak. Har bir maktab-internatning rahbariyati va o'qituvchilari quyidagi ma'lumotlarni oladi:

- o'quvchilarning yoshi va sog'lig'ining holati to'g'risida;
- oldingi ma'lumoti haqida;
- ota-onalar yoki ularning o'rnini bosuvchi shaxslar to'g'risidagi ma'lumotlar;
- yaqin qarindoshlari borligi haqida;
- mulk va yashash maydoni haqida;
- pul mablag'lari to'g'risida.

Maktab-internatlar va ularning o'quvchilari to'g'risidagi ma'lumotlarni to'plash va tizimlashtirish o'z-o'zidan maqsad emas. Ular shahar va mintaqaviy tizimlar institutlarini prognozlash, rivojlantirish, shunga muvofiq qabul qilish uchun zarur shartlardir. Boshqaruv qarorlarini prognozlash, uzoq muddatli va qisqa muddatli, ularni hal qilish bo'yicha dasturlar va rejalarini ishlab chiqish. Biroq, to'plangan ma'lumotlar o'z maqsadini amalga oshirishi uchun u bo'yicha tahliliy ish kerak. Boshqaruv qarorlarini qabul qilishni talab qiladigan muammolarni, maktab - internat rivojlanishidagi kamchiliklarning sabablarini, umuman faoliyatning ijobiy natijalarini, shuningdek, ilg'or pedagogik tajriba va tajriba-sinov ishlarini aniqlash imkonini beradi. Ushbu bosqich natijasida boshqaruv qarori buyruq yoki ko'rsatma shaklida rasmiylashtirilishi kerak.

Maktab-internatlarni rivojlantirish hududiy dasturining tarkibiy qismlari quyidagilardan iborat:

- yetakchi maktab-internatlar negizida tashkil etish;
- maktabgacha yoshdan boshlab barcha bolalarni to'g'ridan-to'g'ri maktab-internatda o'qitish, u yoki bu maktab-internatda, kasb-hunar maktabida kasb-hunar egallash imkoniyatini ta'minlash;
- maktab-internatlar, kasb-hunar maktablari va boshqalarni yaratish;
- bemor bolalar, bir nechta patologiyasi bo'lgan bolalar uchun mavjud muassasalar negizida sanatoriy-kurort-internatlar ochish;

Maktablarning faoliyati va rivojlanishini loyihalash va umuman hududiy tizim boshqaruv qarorlarini qabul qilishni o'z ichiga oladi. Ushbu qarorlarning mazmuni juda xilma-xil, ammo pedagogik faoliyatning markaziy o'rnini uning o'zaro bog'liq va izchil

rivojlanayotgan, hozirgi vaqtda eng dolzarb, aniq, real, amalga oshirilishi mumkin bo'lgan va shu bilan birga bajarilishini osonlashtirishning eng yaxshi usulini tanlashdir. Belgilangan ijtimoiy-pedagogik yo'nalishlar o'zaro bog'liq bo'lib, faqat ushbu faoliyat yo'nalishlaridan barcha darajadagi foydalanish maktablarning hududiy tizimini boshqarish samaradorligini ta'minlash imkonini beradi.

Ta'lim tizimini boshqarish rivojlanish, izlanish jarayonida boshqaruvning yangi mazmuni, shakllari va usullaridan samarali foydalanish zarur. Asosiy boshqaruv funktsiyalari quyidagilardir:

- boshqaruv mazmunini amalga oshirish;
- boshqaruv faoliyatni takomillashtirish yo'llarini izlash;
- boshqaruv faoliyatini rag'batlantirish;
- muvofiqlashtirishni tashkil etish;
- tartibga solish lozim.

Xulosa qilib aytadigon bo'lsak, ta'lim muassasalari tizimini samarali boshqarish uchun mintaqada va umuman, yaqin kelajakda sodir bo'layotgan va kutilayotgan o'zgarishlarni doimiy ravishda hisobga olish muhim ahamiyatga ega.

Ta'lim muassasasini boshqarishning asosiy maqsadi samarali erishish uchun kuchlar, vositalar, vaqt, inson resurslaridan tizimli foydalanish kerak. Hozirgi zamon fan va texnika taraqqiyoti o'qituvchining ijodkor bo'lishini, o'z fanini innovatsion yondoshuv asosida o'qitishni, interaktiv usul va vositalardan unumli foydalanishi, fanning muhim muommalari yuzasidan erkin fikr yurita olishi, fan yutuqlarini talabalarga yetkaza olishi va nihoyat talabalarni ham ijodiy fikrlashga, tadqiqot ishlariga o'rgata olishini talab qiladi. Shuning uchun o'qituvchi avvalo axborot texnologiyalari malakalarini egallashi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori, 09.09.2017 yildagi PQ-3261-son
2. Буева, Л. П. Личность и среда. Ребенок в системе коллективных отношений образовательного учреждения интернатного типа. [Текст] - М., 1972.
3. Буртовой, И. Д. О критериях оценки результатов труда учителей и трудящихся. [Текст] / И. Д. Буртовой, Б. П. Зязин - Алма-Ата, 1985.
4. Васильев, Ю. В. Педагогическое управление в школе-интернате: методология, теория, практика. [Текст]-М., 1990.
5. Габдуллин, Г. Г. Перестройка школы: проблемы управления. [Текст]/ Г. Г. Габдуллин - Казань, 1990,
6. Горбунова, Н. В, Управление школами нового типа. [Текст] / Н. В. Горбунова, Н. А. Шарай - М., 2002.
7. Журавлев, В. И. Взаимосвязь педагогической науки и практики. [Текст] / В. И. Журавлев -М., 1984.

8. Загвязинский, В. И. Творчество в управлении школой. [Текст] / В. И. Загвязинский, С. А. Гильманов - М., 1991.
9. Лазарев, В. С. Руководство педагогическим коллективом модели и методы. [Текст] / В. С. Лазарев - М., 1995.
10. Мелик-Пашаев, А. А. Гуманизация образования: проблемы и возможности. [Текст] / А. А. Мелик-Пашев // Вопросы психологии. - 1989. -№ 5. — С. 11.
11. Степанов, Е. Н. Воспитательный процесс: изучение эффективности. [Текст] / Е. Н. Степанов : Методические рекомендации. - М., 2000.